

HET FILMHUIS VOORBIJ

ADVIES

INZAKE

FILMPRESENTATIE IN UTRECHT

maart 2002

VOORWOORD

Opdracht, samenstelling en werkwijze van de commissie

Inleiding

In 1999 dienden 't Hoogt en Wolff Cinema Groep een plan in voor een Cultiplex in de gemeente Utrecht. Als reactie daarom kwam het Springhavertheater met een voorstel voor het Louis Hartlooper Complex. Dit was de directe aanleiding voor het college van B&W tot het instellen van een adviescommissie ad hoc filmpresentatie in Utrecht.

De plannen

(Uit 't Hoogt, van Filmhuis, via Filmtheater naar Artplex, een kathedraal voor de cinema)

“Het Cultiplex zou zo'n 8 zalen moeten tellen, een of meer expositieruimten, een cinemakiosk en een ruim gedifferentieerd horeca-aanbod.

De programmering zou moeten lopen van cinematografisch waardevolle doch economisch kwetsbare film (inbreng publieke partner 't Hoogt) tot en met de cinematografisch en economisch waardevolle kwaliteitsfilm (inbreng private partner Wolff). In de zalen en expositieruimte(n) zal programmatisch ook aandacht besteed worden aan de nieuwste ontwikkelingen van de media-cultuur.

Alle zalen dienen een podium te hebben voor lezingen, levende muziek, discussies etc. Twee zalen dienen geschikt te zijn als collegezaal t.b.v. de voorstellingen en colleges van de Universiteit Utrecht. De zalen zijn overdag beschikbaar voor colleges en verhuur t.b.v. congressen”.

(Uit: Louis Hartlooper Complex, Utrechts centrum voor Film en Beeldcultuur)

“Het Louis Hartlooper Complex (LHC) is een centrum voor film en beeldcultuur.

Het plan heeft vier uitgangspunten.

- 1. Er komen vier uitstekend geoutilleerde filmzalen met in totaal 500 zitplaatsen, die arthouse- en commercieel kwetsbare films zullen vertonen.*
- 2. Faciliteiten (o.a. digitale postproductie) voor (film/TV) makers. De makers zullen betrokken worden bij gastcolleges, workshops, lezingen, masterclasses, etc.*
- 3. Permanente (kindvriendelijke) expositie over de ontwikkeling van de fotografie, via de film en TV naar de digitale revolutie. Ook komen er wisselende (foto-)exposities.*
- 4. Een efficiënte locatie ten behoeve van het (wetenschappelijke) onderwijs. Er zullen cursussen, speciale voorstellingen, colleges, lezingen en presentaties worden georganiseerd.*

Omdat alle technische know-how in één gebouw aanwezig is en de activiteiten op één plek plaatsvinden, geven de onderlinge verbanden een grote toegevoegde waarde. Zo zal het vooral een ontmoetingsplaats worden (centraal plein, filmwinkel, bibliotheek, horeca) en liggen festivalachtige activiteiten voor de hand. Met betrekking tot de nieuwe media zal het LHC zich concentreren op “het verhalende” in de meest ruime zin.

Het LHC is een particulier initiatief. De koop-, onderhouds- en inrichtingskosten alsmede de bedrijfsvoering zijn niet gebaseerd op overheidssubsidie.”

Overwegingen tot instellen adviescommissie

Juist omdat de visies in het veld verschillen, achtte het College van B&W het van groot belang om tot een heldere stellingname te komen over de meest gewenste ontwikkelingsrichting van de presentatie van de artistieke film en audiovisuele cultuur in Utrecht. Het College vond het wenselijk zich te laten adviseren door een externe commissie van deskundigen, in de overtuiging, dat een onpartijdig advies van buitenstaanders bijdraagt aan de helderheid en transparantie van de besluitvorming. Niet enkel

het feit, dat er uiteenlopende visies zijn, was een reden om een adviescommissie in te stellen. Bovendien werden er meerdere initiatieven genomen, waaruit door het College kon worden afgeleid, dat naar het oordeel van de filmwereld de presentatie mogelijkheden van de artistieke film en aanverwante media in Utrecht verbeterd diende te worden. Dan is het belangrijk om een beeld te krijgen, wat de optimale situatie zou zijn. Met betrokkenen – de heren Camping van 't Hoogt, Stelling van het Springhavertheater en Wolff van de Wolff Cinema Groep – is nauw overleg gevoerd over de opdracht aan de commissie en de samenstelling van de commissie.

Opdracht

Aan de commissie is de volgende vraagstelling voorgelegd:

“De Gemeente vindt een optimale presentatie van alle categorieën film (mainstream, arthouse, kwetsbare film en nieuwe media) van belang en hecht voorts waarde aan betere presentatiemogelijkheden voor de elektronische cultuur. Daarnaast acht de Gemeente het van belang dat een zo groot mogelijk publiek geworven wordt voor de diverse media, en dat dit zo efficiënt en kostenbewust mogelijk gebeurt.

De Gemeente heeft slechts een marginaal toetsende rol bij initiatieven van commercieel opererende bioscoopbedrijven. Derhalve dient het advies zich toe te spitsen op de gesubsidieerde filmpresentatie. Hierbij dienen in ieder geval de initiatieven voor het Cultiplex en de Louis Hartlooper Stichting, alsmede het Rijksbeleid ten aanzien van gesubsidieerde filmpresentatie te worden betrokken.

Vragen waarop de Gemeente met name antwoord zou willen hebben zijn:

- ✓ *Is gesubsidieerde vertoning van de kwetsbare film in Utrecht nodig en wenselijk, en zo ja aan welke criteria dient die subsidiëring te voldoen om oneigenlijke concurrentie met commerciële bioscoopbedrijven te voorkomen.*
- ✓ *Wat voor andere activiteiten (retrospectieven, discussieprogramma's, onderwijs, etc.) op het gebied van filmpresentatie zouden voor subsidie in aanmerking dienen te komen.*
- ✓ *Is een combinatie van gesubsidieerde filmvertoning en/of filmactiviteiten met een commercieel bedrijf wenselijk en zo ja op welke wijze kan het subsidie verstrekt worden zonder dat indirect de commerciële activiteiten worden gesubsidieerd.*
- ✓ *Is een combinatie van filmpresentatie met presentatie van elektronische cultuur wenselijk.*
- ✓ *Dient er in een centrum voor culturele film en/of elektronische cultuur ook ruimte beschikbaar te zijn voor makers.*
- ✓ *Wat is de globale ruimtebehoefte van het meest wenselijke centrum, waarin plaats is voor gesubsidieerde film en AV-presentatie.”*

Samenstelling van de adviescommissie

Het College heeft in mei 2001 de adviescommissie ingesteld. Lid van de commissie zijn:

- ✓ **drs. Willemien van Aalst**, organisatieadviseur bij Andersson Elffers Felix bv en voormalig adjunct-directeur van het IDFA
- ✓ **drs. Frans Bosboom**, hoofd docent Theater-, Film- en Televisiewetenschap aan de Universiteit Utrecht; coördinator specialisatie Kunstbeleid en Management
- ✓ **drs. Gerard Bunnik**, directeur landelijk bureau, Associatie van Nederlandse Filmtheaters
- ✓ **Pim Hermeling**, directeur van A-Film Distribution, een onafhankelijke filmdistributeur
- ✓ **dr. Bert Hogenkamp**, hoofd research Nederlands Audiovisueel Archief en bijzonder hoogleraar in de geschiedenis van film, radio en televisie in Nederland aan de Universiteit Utrecht
- ✓ **Cees Pot**, oud-wethouder Cultuur van de Gemeente Utrecht (voorzitter)
- ✓ **drs. Hans Goedkoop**, beleidsmedewerker bij de afdeling Culturele Zaken van de Gemeente Utrecht (secretaris).

Werkwijze

De commissie is haar werkzaamheden begonnen op 6 september 2001. In een dertiental vergaderingen zijn de vragen van de Gemeente besproken.

De commissie heeft zich verdiept in een aantal geschreven bronnen, waarvan de belangrijkste zijn:

- ✓ 't Hoogt, van Filmhuis via Filmtheater naar Artplex, een kathedraal voor de cinema (2001)
- ✓ Louis Hartlooper Complex, Utrechts centrum voor Film en Beeldcultuur (2001)
- ✓ Filmtheaters en Cultuurbeleid, handreiking voor bestuurders van provincies en gemeente (2001)
- ✓ Beleidsplan Stichting Liga 68 2000–2003: Filmcentrum Poelestraat in Groningen (1999)
- ✓ Diverse studies voor een Nationaal Filmtheater Amsterdam (2001)
- ✓ Podium van de toekomst, Businessplan Lux in Nijmegen (2001)

Voorts heeft de commissie gesprekken gevoerd met:

- ✓ mevrouw D. Boonekamp (Nederlands Film Festival)
- ✓ de heer R.H. Camping (Filmtheater 't Hoogt)
- ✓ de heer T. Chiaradia (Filmtheater Lux in Nijmegen)
- ✓ de heer A. Dunnewind (Impakt Festival)
- ✓ de heer G. Schermer (Holland Animation Film Festival)
- ✓ de heren J. Stelling en drs. B. Agterberg (Springhaver Theater)
- ✓ mevrouw drs. M.L. Wolff en de heer dr. J. Ph. Wolff (Wolff Cinema Groep)

De commissie heeft er ter wille van de helderheid van het advies voor gekozen om niet een opsomming te geven van antwoorden op de door de Gemeente gestelde vragen. In dit advies wordt een analyse gegeven van de huidige stand van zaken. Vervolgens wordt geschetst, wat de commissie als optimale ontwikkeling ziet voor filmpresentatie in Utrecht. De antwoorden op de door de Gemeente gestelde vragen zijn daarmee in het advies verwerkt.

Ontwikkelingen tijdens de werkzaamheden van de commissie

Begin december 2001 wordt door het College van B&W besloten de Raad voor te stellen het voormalig politiebureau Tolsteeg aan Jos Stelling uit te geven voor de vestiging van het Louis Hartlooper Complex (LHC). Dit voorstel was een grote verrassing voor de commissie. Immers de aanleiding voor het instellen van de commissie was het feit, dat er twee verschillende plannen waren om de filmpresentatie in Utrecht te verbeteren. Het LHC was één van deze plannen.

In de tweede week van december heeft de voorzitter van de commissie telefonisch aan de wethouder Cultuur verzocht om de besluitvorming aan te houden tot het moment, waarop de commissie haar advies heeft afgegeven. De wethouder deelde hem mee, dat dit helaas niet mogelijk was, omdat het College snel tot uitgifte van dit pand wilde komen. Voor de commissie was het daarom een reële vraag in hoeverre het College nog belang hechtte aan de werkzaamheden van de adviescommissie. Hierover heeft de commissie op 24 januari 2002 een gesprek gevoerd met de wethouder Cultuur. De wethouder lichtte toe, dat aanhouden van het besluit om het pand uit te geven ten behoeve van het LHC er toe zou hebben geleid, dat het pand aan een andere gegadigde zou zijn uitgegeven. De wethouder vond dit niet wenselijk, omdat het LHC de enige gegadigde was, die het pand een culturele bestemming wilde geven; hij vond het niet gewenst om het pand voor de culturele sector verloren te laten gaan. In dit gesprek benadrukte de wethouder, dat het College nog steeds belang hecht aan een advies. In de visie van de wethouder is de verbetering van de filmpresentatie in Utrecht niet afgerond met de komst van het LHC en is een advies voor hem van grote betekenis om richting te geven aan de verdere ontwikkelingen.

Consequentie van de besluitvorming is overigens wel, dat daardoor naar het oordeel van de commissie een optimale ontwikkeling van het filmklimaat in Utrecht niet goed mogelijk lijkt te worden.

HOOFDSTUK I

Samenvatting advies

Om een optimale filmpresentatie in Utrecht te krijgen, adviseert de commissie om een gecombineerde arthouse-/filmtheater-/festival-accommodatie (een artplex) met 1600 stoelen en ongeveer 12 doeken te realiseren, wat naar verwachting 500.000 bezoekers per jaar zal trekken (exclusief de festivals). In dit complex dient naast genoemde 12 filmzalen een multifunctionele ruimte te zijn, die geschikt is voor tentoonstellingen, de baliefunctie voor festivals, educatieve activiteiten, discussieprogramma's en fora. Daarnaast dient er een horecavoorziening/ontmoetingsruimte en een filmwinkel gerealiseerd te worden.

Een dergelijk artplex dient in de binnenstad van Utrecht te komen. Daaronder wordt verstaan de oude stad binnen de singels of dat deel van het stationsgebied, dat ten oosten van het spoor ligt. Dit complex moet geëxploiteerd worden in een publiek-private samenwerking tussen het gesubsidieerde filmtheater en de commerciële exploitanten van arthouses in Utrecht.

Indien het niet mogelijk blijkt alle betrokkenen te laten samenwerken in een dergelijk complex, dan zal het complex zeker qua aantal stoelen, maar ook qua aantal zalen kleiner worden. De impuls, die van een kleiner complex uitgaat op de verbetering van het filmklimaat, zal beduidend geringer zijn, omdat een groter aanbod op één locatie leidt tot een grotere aantrekkingskracht van het artplex.

Naast de oprichting van een artplex zal de Gemeente op korte termijn de mogelijkheid moeten bieden aan een commerciële filmexploitant om te investeren in de bouw van een multiplex voor de mainstream bioscoopfilm.

Tenslotte acht de commissie het noodzakelijk voor een verdere versterking van het filmklimaat in de stad, dat er een budget komt, waaruit incidentele filmactiviteiten gesubsidieerd kunnen worden.

HOOFDSTUK II

Stand van zaken

Algemene ontwikkelingen in de filmpresentatie ¹

Bioscoopfilm, arthouse-film en kwetsbare kwaliteitsfilm

Nederland kent een fijnmazig netwerk van bioscopen, arthouses en filmtheaters (filmhuizen) met in totaal zo'n 600 filmzalen. In de afgelopen 15 jaar zijn de non-profit filmtheatersector en de profit bioscoopbranche naar elkaar toe gegroeid. Beide sectoren vertonen films die niet al te eenvoudig van elkaar te onderscheiden zijn en niet meer gecategoriseerd kunnen worden in termen van 'kunstzinnig' of 'niet-kunstzinnig', dan wel 'commercieel' of 'niet-commercieel'.

Bovengenoemde termen spelen steeds minder een hoofdrol en zijn moeilijk te definiëren. Er wordt nu meer gesproken over de economische of cinematografische waarde van een film. De benaming kwaliteitsfilm wordt tegenwoordig gehanteerd als een allesomvattend begrip voor cinematografisch waardevolle kunstzinnige- en experimentele films alsmede documentaires. De term kwaliteitscinema is een allesomvattende term voor economisch en cinematografisch waardevolle kwaliteitsfilms. De aanduiding 'kwaliteit' impliceert dus niet dat populaire films geen kwaliteit kunnen hebben.

Een kwaliteitsfilm met een verwacht groter risico en lagere rentabiliteit wordt aangeduid als een kleine of kwetsbare kwaliteitsfilm. Een kwaliteitsfilm met een verwacht kleiner risico, een hogere rentabiliteit en hogere economische waarde wordt aangeduid als een grote kwaliteitsfilm. De naam van de distributeur en het aantal kopieën waarmee hij een film uitbrengt geven een redelijke indruk van de economische waarde van een film: met hoe meer kopieën een film wordt uitgebracht, hoe hoger de verwachte rentabiliteit en economische waarde is en omgekeerd.

Deze indeling impliceert géén tegenstelling of een strikte scheiding, de verwachte rentabiliteit is uiteindelijk afhankelijk van de plaatselijke situatie.

Een eenduidige, allesomvattende definitie van het type films dat in filmtheaters vertoond wordt, is in de praktijk dus lastig te formuleren. Hier blijkt tevens dat het categoriseren van films niet haalbaar is, mede omdat de meningen over het begrip "kwaliteit" zeer uiteenlopen. In de Handreiking Filmtheaters en Cultuurbeleid is daarom gekozen voor een eenvoudige en praktische driedeling in type films:

1. *De bioscoopfilm*: films die vrijwel uitsluitend in bioscopen en niet in filmtheaters vertoond worden. Filmaanbod gericht op een voor de markt aantrekkelijk en dus voldoende breed publiek. Voorbeelden van dit type film zijn *Mission Impossible*, *Star Wars*, *Harry Potter*, *James Bond*, *Lord of the Rings*. Dit type film wordt door majors en independents uitgebracht met soms meer dan 150 prints (kopieën).
2. *De arthousefilm* (ook wel crossover-film genoemd): films die in bioscopen, arthouses en filmtheaters vertoond worden. Filmaanbod dat door majors en independents, maar soms ook door gesubsidieerde distributeurs uitgebracht wordt met 10 of nog meer kopieën en gericht is op een minder groot maar vaak voor de markt nog aantrekkelijk en dus voldoende groot publiek. Voorbeeld van dit type film zijn *Chrouching Tiger*, *Hidden Dragon*, *Magnolia*; *Todo sobre mi madre*.
3. *De kwetsbare kwaliteitsfilm*: films die vrijwel alleen in filmtheaters worden vertoond en met 1-5 kopieën vooral worden uitgebracht door gesubsidieerde filmdistributeurs en soms een independent. Het betreft filmaanbod dat doorgaans via festivals of filmtheaters een beperkt publiek bereikt. Voorbeelden van dit type film zijn *De wind zal ons meenemen*, *Himalaya*, *The Circle*, *Kandahar*.

---

¹ Bij de beschrijving van de algemene ontwikkelingen in de filmpresentatie heeft de commissie dankbaar gebruik gemaakt van "Filmtheaters en Cultuurbeleid, Handreiking voor bestuurders van provincies en gemeente", die in november 2001 is uitgegeven onder verantwoordelijkheid van de Associatie van Nederlandse Filmtheaters, de Nederlandse Federatie voor de Cinematografie, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Ministerie van OC en W en het Interprovinciaal Overleg.

Een aparte categorie vormt *de klassieker*. Hiertoe behoren zeer uiteenlopende films die om verschillende redenen de tand des tijds hebben doorstaan. Voorbeelden van klassiekers zijn *Citizen Kane*, *Casablanca* of *Jules et Jim*. Klassiekers worden vooral in filmtheaters vertoond, vaak in speciale programma's, zoals retrospectieven of themafestivals. Bioscopen en arthouses vertonen incidenteel klassiekers. Andere filmcategorieën die vooral in filmtheaters worden vertoond zijn de documentaire, de kinderfilm, de korte film en de animatiefilm. Deze draaien vaak binnen speciale programma's in de filmtheaters.

Ook de Nederlandse filmindustrie ontwikkelt aanbod dat expliciet bedoeld is voor ofwel de bioscoopmarkt dan wel de filmtheaters. Niettemin dreigt een deel van het filmaanbod, dat met extra fiscale maatregelen is ontwikkeld, tussen wal en schip te raken: het blijkt onvoldoende marktpotentieel te hebben voor bioscoop of arthouse en kan vervolgens alleen om artistieke redenen nog een weg vinden via de filmtheaters naar het publiek. Hier wordt ook zichtbaar dat een samenhangend stelsel van maatregelen, gericht op aanbod, spreiding en afname/accommodaties in het Nederlands filmbeleid ontbreekt, zowel voor het gehele nationale als het (inter)nationale kwetsbare kwaliteitsaanbod.

Door het ontbreken van een samenhangend filmbeleid voor Nederlandse films ligt het voor de hand dat filmtheaters en het cultuurbeleid van gemeenten en provincies vooral de ondersteuning van de vertoning van kwetsbaar kwaliteitsaanbod prioriteit geven.

Het aanbod in de filmtheaters

Bij het samenstellen van de filmprogrammering van een filmtheater spelen, naast het beschikbare film-aanbod, op de achtergrond verschillende factoren een rol. Naast de omvang van stad en streek en de aanwezige bioscoopexploitaties zijn dit factoren als sociaal-maatschappelijke, demografische, politieke en economische kenmerken van het verzorgingsgebied.

Ook spelers in de markt (onder andere producenten, distributeurs en vertoners) en de missie van een filmtheater hebben invloed op de uiteindelijke filmtheaterprogrammering. De filmdistributeurs maken een selectie uit het internationale aanbod van films en bepalen voor welke films zij het Nederlandse vertoningsrecht wensen te verwerven. Dit gebeurt doorgaans op internationale filmfestivals en -markten, zoals in Cannes, Berlijn, Venetië en ook Rotterdam. Een filmtheater is in zijn exploitatie en programmasamenstelling voor een deel en voor het kwetsbare aanbod (de subsidiabele taakstelling bij uitsteking) zelfs volledig afhankelijk van subsidies. De programmeur houdt rekening met het nationale en lokale aanbod van de overige filmvertoners. De eigen expertise en de persoonlijke smaak van de programmeur spelen tot slot een rol in het keuzeprocess.

In het landelijke filmaanbod voor bioscopen, arthouses en filmtheaters is een onderscheid te maken tussen première / prolongatie aanbod en cinematheekaanbod.

Cinematheekaanbod

Het cinematheekaanbod wordt in de regel alleen verzorgd door (gesubsidieerde) filmtheaters.

Landelijk gezien valt het programma-aanbod in de filmtheaters voor ruim 50% onder deze (subsidiabele) oorspronkelijke kerntaak, de cinematheekfunctie. Het omvat de presentatie van:

- a. het reguliere (première-)aanbod van kwetsbare kwaliteitsfilms en enkele arthousefilms van met name de door OCenW gesubsidieerde distributeurs Cinemien, Contact Film, Filmmuseum Distributie en Park Junior;
- b. speciale festivals, filmmanifestaties en retrospectieven als *Cine Premieres Francais*, *Celluloid Jazz*, *Dutch Docs*, *Fantastische Film*, *Noordelijk Filmfestival*, *FilmSpiegel*, Retrospectieven van filmmakers;
- c. filmeducatief aanbod (o.a. ook CKV), ontwikkeld door de filmtheaters zelf of samen met het onderwijs en landelijke, regionale of gemeentelijke organisaties voor film, kunst en cultuureducatie als *MovieZone*, *Klassefilm*, lezingenreeksen;

- d. filmprojecten ontwikkeld in samenwerking met landelijke en regionale filmorganisaties, filmfestivals en instellingen, zoals *World Cinema Tour*, een initiatief van het International Film Festival Rotterdam (IFFR);
- e. doelgroepgerichte activiteiten in nieuw (incidenteel en structureel) aanbod, ontwikkeld voor nieuwe publieksgroepen (jongeren, ouderen, nieuwe Nederlanders), samen met andere cultuurinstellingen, al dan niet in het kader van het Actieplan Cultuurbereik (*Africa in the Picture*, *Japanse Popcultuur*, *Culture Islam Mediterranee*, *Hindoestaans Filmfestival 'Baap re Raap'*).

Arthouse (première- en prolongatie-)aanbod

Het (reguliere) bioscoop-, arthouse- en filmtheateraanbod in Nederland wordt voor het grootste deel bepaald door de release (uitbreng) van circa 275 titels per jaar. Nederland kent een gevarieerd filmaanbod dat wordt georganiseerd (de branche spreekt van uitbreng) door *filmdistributeurs*, ook wel *filmverhuurders* genoemd. Ze brengen samen jaarlijks circa 275 nieuwe films op de markt. De filmdistributeurs worden onderverdeeld in drie categorieën:

1. De *majors*: in 2001 vijf grote filmdistributeurs die aangesloten zijn bij de Amerikaanse - in Hollywood gevestigde - studio's te weten *Buena Vista*, *Columbia Tristar*, *Fox Films*, *United International Pictures* en *Warner Bros*.
2. De *independents*: grotere en kleinere onafhankelijke filmdistributeurs. In 2001 zijn dat o.a. *RCV*, *Independent Film*, *A-Film Distributie*, *Paradiso*, *Upstream Pictures* en *Indies*.
3. Door het rijk gesubsidieerde filmdistributeurs. In 2001 zijn dit: *Cinemien*, *Contact Film*, *Filmmuseum Distributie* en *Park Junior*. De rijksoverheid ondersteunt deze distributeurs voor de aankoop en uitbreng van kwetsbare kwaliteitsfilms. Het uitgangspunt van deze ondersteuning is om uitsluitend die distributie-activiteiten te subsidiëren 'waar de markt evident tekort schiet'.

In 2000 brachten de independents en de gesubsidieerde filmdistributeurs gezamenlijk 176 films uit op een totaal van 272. Daarmee bereikten zij een gezamenlijk marktaandeel van 23,9% van het totale bioscoopbezoek. In datzelfde jaar verwierven de vijf Amerikaanse majors gezamenlijk een marktaandeel van 76,1%, met in totaal 96 films. De top 20 van best bezochte films had in dat jaar gezamenlijk een marktaandeel van 48,0% van het totale bioscoopbezoek.

Situatie in Utrecht

In feite alle zalen voor vertoning van arthouse en filmtheater films in Utrecht zijn gevestigd in panden of ruimten, die niet als bioscoop zijn gebouwd. 't Hoogt en Springhaver zijn ingebouwd in historische panden. De Movies is in feite het voormalige balkon van de City-bioscoop. Geen van de zalen is daardoor optimaal. Ze zijn te smal, te klein, vaak onbereikbaar voor rolstoelgebruikers. De luchtverversing in een aantal zalen heeft een te beperkte capaciteit, waardoor de zalen niet optimaal benut kunnen worden.

Ook de mainstream bioscopen zijn verre van ideaal. Camera/Studio is een vooroorlogse bioscoop. De Catharijnebioscoop heeft goed geoutilleerde zalen, maar geen ingang met gezicht. Zowel de oorspronkelijke ingang midden in Hoog-Catharijne, als de nieuwe ingang op de Catharijnesingel bevinden zich op een plek, waar het 's avonds unheimisch is. De bioscoop is afgesneden van het verdere uitgaansleven, dat tegenwoordig deel uitmaakt van het uitgaanspatroon van de bioscoopbezoeker. Alleen het onlangs verbouwde Citytheater en de Rembrandt-bioscoop hebben kwaliteit, maar beide complexen zijn volgens de huidige normen te klein, en maar beperkt toegankelijk voor rolstoelgebruikers. Al jaren wil een aantal bioscoopondernemingen investeren in een multiplex, maar kan niet met de Gemeente tot overeenstemming komen over de plaats waar een dergelijk complex gevestigd kan worden. Het gevolg is, dat er nauwelijks in de bestaande complexen wordt geïnvesteerd, zodat die complexen steeds verder achterop dreigen te raken.

Gevolg van deze achterstand is, dat film distributeurs Utrecht niet zien als de vierde stad van het land, maar als vijfde of zesde na Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Eindhoven en Nijmegen. Sommige films worden zelfs helemaal niet in Utrecht vertoond.

Ook voor de twee filmfestivals in Utrecht heeft deze situatie negatieve gevolgen.

Het Nederlands Film Festival merkt de laatste jaren, dat filmproducenten nieuwe Nederlandse films liever niet meer in première laten gaan in Utrecht, omdat de accommodaties te gebrekkig zijn. Het doel van het Nederlands Film Festival is om de Nederlandse film onder de aandacht te brengen van het publiek, maar ook van buitenlandse vertegenwoordigers van film distributeurs en TV-zenders. Juist premières zijn belangrijk om die extra aandacht te trekken. Minder premières betekent inboeten aan betekenis van het festival. Deze ontwikkeling is dermate bedreigend voor het festival, dat het festival zich genoodzaakt kan voelen om verhuizing naar een andere stad te overwegen.

Het Holland Animation Film Festival wordt in zijn verwachte groei belemmerd door de gebrekkige capaciteit. Het laatste festival trok 30 % meer bezoekers dan het festival daarvoor. De belangstelling voor de animatiefilm neemt toe door o.a. internet filmpjes, waarin veel animatie wordt toegepast, al dan niet gecombineerd met live-action.

Qua ambiance is 't Hoogt een prima centrum voor dit festival, maar doordat met name de zalen 2 en 3 zo klein zijn, zijn de voorstellingen in die zalen heel vaak uitverkocht. Dit betekent, dat potentieel publiek niet naar sommige voorstellingen kan gaan, waardoor bezoekers verloren gaan.

Actuele vertoningssituatie in Utrecht

Utrecht kent bij het opstellen van het advies de volgende doekverdeling met geschatte bezoeken per jaar voor de arthousefilm en kwetsbare kwaliteitsfilms. De huidige vertoningssituatie laat zich bij gemiddeld 2,5 voorstellingen per doek per dag als volgt beschrijven:

Exploitatie	Doeken	Stoelen	Bezoeken	Capaciteit	Bezetting
Filmtheater 't Hoogt	3	126 48 38	70.000	170.000	41%
Springhaver theater	2	110 49	70.000	145.000	48%
Movies	2	85 85	72.500	172.900	42%
Totaal	7	541	212.500	487.900	43%

HOOFDSTUK III

Gewenst: een Artplex van 1600 stoelen in 12 zalen

Algemeen

De commissie adviseert om een accommodatie te realiseren waar het volledige aanbod van films voor arthouses en filmtheaters kan worden gepresenteerd. Een combinatie van arthouse-functie en filmtheater/cinematheek-functie, zo is gebleken, heeft een sterke spin-off voor zowel het kwetsbare veelal gesubsidieerde aanbod als het (mainstream) arthouse-aanbod en daarmee voor het lokale filmklimaat. De huidige versnippering van het aanbod van arthousefilms en kwetsbare kwaliteitsfilms over meerdere (profit en non-profit)accommodaties heeft, een enkele uitzondering daargelaten, het filmklimaat onvoldoende bevorderd.

Deze conclusies zijn gebaseerd op de ervaringsgegevens met de exploitaties van de ruim 100 (non-profit) filmtheaters in Nederland en de distributie van (main-stream en arthouse-) filmaanbod.

Algemeen groeit de indruk, dat zowel in grote als kleine gemeenten een combinatie van arthouse- en cinematheek/filmtheater-aanbod in één accommodatie veruit de voorkeur verdient boven een versnippering van het aanbod over meerdere accommodaties. In slechts een beperkt aantal (veelal grotere) gemeenten staan filmtheater- en arthouse-accommodaties zelfstandig en dus los van elkaar naast bioscopen en multiplexen. Het in afzonderlijke accommodaties onderbrengen van arthouse- en filmtheater/cinematheek-functie bevordert onvoldoende de doorontwikkeling van de beide functies.

Het lokale filmaanbod komt zo onvoldoende tot haar recht. Bij de exploitatie van arthouses is een gebrek aan ontwikkelingen te constateren bij het aanbod en bij de kwaliteit van de accommodaties; bij de exploitatie van filmtheaters is er een gebrek aan ambitie t.a.v. publieksbereik. De voorkeur zou daarom ook voor de Utrechtse vertoningssituatie uit dienen te gaan naar het in één accommodatie onderbrengen van de functies van de huidige exploitaties voor de arthouse-cinema en het (gesubsidieerde) filmtheater.

De ervaring in Lux (Nijmegen) heeft inmiddels geleerd, dat de kwetsbare kwaliteitsfilm profiteert van vertoning in zo'n groot complex. Ook deze films trekken meer bezoekers dan daarvoor. Daarmee voldoet het filmtheater beter aan zijn opdracht om voor deze "moeilijke" films toch een zo groot mogelijk publiek te zoeken. Doel van gesubsidieerde vertoning is uiteraard niet, dat een film gedraaid wordt, maar dat die film gezien wordt.

Een groot complex is efficiënter te exploiteren. Inzet van kassamedewerkers, technici en ander personeel is efficiënter. Daarnaast trekt een groot complex extra bezoekers aan: de categorie, die niet naar een specifieke film gaat en ter plekke wel ziet, wat er draait en wat leuk lijkt.

Dit zijn de economische motieven, die ook de commerciële bioscoopexploitanten motiveren om te investeren in multiplexen.

Publiek-private samenwerking

De commissie is een groot voorstander van een samenwerking tussen de commerciële arthouse-exploitanten en het gesubsidieerde filmtheater in Utrecht. Hiervoor zijn een aantal redenen.

Het onderscheid tussen de filmtheaterfilm en de arthousefilm is niet inhoudelijk van aard, maar economisch: heeft een film wel of niet voldoende economische potentie om zonder subsidie geprogrammeerd te worden. Voor een spannend en verantwoord artistiek beleid is het wenselijker, dat beiden in samenhang gepresenteerd kunnen worden.

Het publiek voor beide soorten films is in principe hetzelfde, namelijk geïnteresseerden in de artistieke film. Alleen is de potentiële publieksgroep voor de arthousefilm in het algemeen groter dan voor de filmtheaterfilm. Juist als beide soorten films in hetzelfde complex getoond worden, kan dit extra publiek trekken naar de filmtheaterfilm en zo de publieksgroep voor de 'moeilijke' film vergroten.

De commissie ziet - zoals hiervoor uiteengezet - grote voordelen in het opzetten van één groot complex voor de artistieke film in Utrecht.

Omdat in Utrecht zowel het Springhavertheater als de Wolff Cinema Groep reeds jaren arthouse films programmeren, moeten zij bij het opzetten van een dergelijk complex worden betrokken. Immers de consequentie van het ideaal - één complex - vooronderstelt, dat de huidige arthouse-complexen worden afgestoten, net als het huidige filmtheater. Sluiting is uiteraard op geen enkele manier af te dwingen. Daarom moet gezocht worden naar samenwerking.

Het alternatief zou zijn om te proberen de commerciële exploitanten weg te concurreren door een met overheidssteun opgezet complex. Dit is een volstrekt verwerpelijke vorm van concurrentie, die niet aanvaardbaar geacht wordt en die vermoedelijk juridisch aanvechtbaar is.

De commissie ziet samenwerking als een investering in de toekomst. Het is noodzakelijk, dat niet alleen naar de eigen gerechtvaardigde belangen wordt gekeken, maar naar de kansen om voor het filmpubliek een optimaal klimaat te bereiken.

Taken naast de vertoning van speelfilms

Educatie

Educatie is een wezenlijke taak voor een artplex. De huidige samenleving heeft een heel sterke beeldcultuur. Het is essentieel, dat kinderen/jongeren leren kijken: leren dat beeld kan manipuleren en dat veel beelden gemanipuleerd zijn. Multimediale ontwikkeling zal in de toekomst een steeds grotere rol gaan spelen. Beeld speelt hierin een grote rol. Jongeren moeten de 'tools' aangeboden krijgen om zich in de maatschappij te kunnen manifesteren.

Audiovisuele vorming is tot op heden een ondergeschoven kind geweest in het onderwijs. In het kader van CKV gebeurt dit nu wel. Dit onderwijsonderdeel is nog relatief nieuw. Lesprogramma's staan nog in de kinderschoenen en leermethodes moeten nog verder ontwikkeld worden. Gevolg is, dat niet alle CKV-onderwijs even effectief is.

Voor het ontwikkelen van methodieken voor filmeducatie ligt er overigens een taak bij het Instituut voor Filmeducatie, een landelijk instituut, dat gevestigd is in Utrecht. Zij organiseren onder meer projecten als Klassefilm en MovieZone.

Naast de zeer wezenlijk educatie aan jongeren hebben ook volwassenen behoefte aan educatie.

Doelstelling hier is veel meer verdieping van kennis van en waardering voor de filmcultuur.

Gesprekken met makers, discussieprogramma's, lezingen, workshops, thematische retrospectieven met toelichting zijn middelen om een dieper inzicht in het wezen van film en filmkunst te geven.

Voor (film)festivals is het vaak lastig om structureel aandacht aan educatie te besteden. Zij beschikken niet over een vaste vertoningsplek en kunnen dus alleen iets doen tijdens het festival (anderhalve week per jaar voor het Nederlands Filmfestival, een halve week per twee jaar voor het Holland Animation Film Festival). Daarom zou aandacht voor educatie een subsidievoorwaarde moeten zijn voor een (deels) gesubsidieerd artplex.

Naast filmeducatie heeft een artplex ook een taak in de presentatie van films voor kinderen/jongeren. Uiteraard gaat het hierbij met name om films, die cinematografisch en/of artistiek van belang zijn. Dit soort voorstellingen liggen weliswaar in het verlengde van educatie aan kinderen, maar zijn toch wezenlijk iets anders.

Meer dan speelfilm alleen

Retrospectieven, documentaires, animatie en korte films vormen een wezenlijk onderdeel van de filmcultuur. Voor commerciële exploitanten is het maar zelden lonend om dit soort programma's te presenteren. Daarom horen dit soort presentaties thuis in een artplex.

Elektronische of digitale cultuur

Elektronische cultuur – tegenwoordig vaak aangeduid met de term digitale cultuur - vindt zijn oorsprong in verschillende disciplines, te weten de beeldende kunst, de elektronische muziek en de filmcultuur. In een artplex hoort met name aandacht te zijn voor die vormen van elektronische cultuur, die verwant zijn aan de filmtraditie, omdat het profiel van een artplex de film is.

Voor de beeldeducatie is het overigens van groot belang, dat er in een artplex aandacht is voor elektronische of digitale beeldcultuur. Het internet is een nieuwe bron van digitale beelden. De invloed van deze beelden in onze samenleving wordt steeds groter. Het leren interpreteren van beelden hoort één van de taken van een filmtheater te zijn. Filmtheaters laten op dit moment op dit vlak veel kansen liggen. Ze zijn te weinig experimenteel en richten zich te veel alleen op speelfilms.

Als kanttekening wordt wel opgemerkt, dat voorkomen moet worden, dat het artplex een te elitair imago krijgt en daardoor een groot deel van het potentiële publiek afstoot. Door het vaak experimentele karakter van de elektronische beeldcultuur draagt deze vorm van kunst het risico met zich mee als elitair gezien te worden en daarmee de vertoningsplek een elitair imago te geven. De wijze van presenteren kan dit risico vermijden (of juist versterken).

Samenwerking

Naast bovengenoemde activiteiten zijn kruisbestuivingen met andere disciplines, zowel binnen de kunstsector als daarbuiten, waardevol. Bij zo'n samenwerkingsrelatie moet wel de film voorop staan; tenminste om het tot een activiteit te maken, die subsidiabel is vanuit filmbudgetten.

Samenwerking met Universiteit en Hogeschool is in het Utrechtse zeer wenselijk. Het artplex kan veel voor het hoger onderwijs betekenen; het omgekeerde is echter even zo goed het geval in de vorm van het ontwikkelen van speciale projecten, retrospectieven, lezingen, cursussen etc.

Samenwerking met veel verschillende instanties is wenselijk om het artplex zo goed mogelijk in te bedden in de Utrechtse samenleving en om profijt te trekken van de expertise van anderen. Met name samenwerking met organisaties op filmgebied en aanverwante terreinen als omroep en ICT zijn waardevol.

Publieksgroepen

In het verleden waren Filmtheaters exclusief gericht op filmliefhebbers/filmfanaten van 20 tot 30 jaar. Door de aanwezigheid van de Universiteit en de Hogeschool is de stad sterk gefocust op deze doelgroepen. Daarnaast komt er een doelgroep bij: de 35-plussers. Deze met film opgegroeide groep is langzaam overgegaan van de bioscoopfilm naar de arthousefilm en de kwetsbare kwaliteitsfilm. Hierdoor wordt de doelgroep voor deze films steeds groter.

Het artplex heeft de opdracht om deze nieuwe publieksgroep zo goed mogelijk te bedienen, en vooral om ook senioren voor de film terug te winnen. Deze groep heeft vaak veel vrije tijd en nog de behoefte aan een actieve (cultuur)participatie. Voor de oudere bezoeker speelt comfort een grote rol. Dit vereist perfecte voorzieningen in het artplex. Bovendien moet voor hen ook op andere tijden geprogrammeerd worden. Met name de late avondvoorstellingen zijn niet aantrekkelijk. De middag en de vooravond daarentegen wel. Daarnaast zal bij de programmering rekening gehouden moeten worden met de belevingswereld van senioren. Het is niet mogelijk om senioren aan te spreken met films, die specifiek voor jongeren worden gemaakt.

In het kader van de educatieve opdracht van het artplex is het noodzakelijk om ook de jeugd voor de artcinema te winnen. Deels zal dit in georganiseerd verband (school) kunnen gebeuren, deels zal dat via een aparte benadering moeten gebeuren, zoals MovieZone.

Niet alleen moet gezocht worden naar een verbreding van het publiek qua leeftijd. De meeste bezoekers van arthouses en filmtheaters zijn cultuurliefhebbers. Zij gaan niet alleen naar de artcinema, maar vaak ook naar theater, concerten of musea.

De grootste uitdaging voor het artplex is om die sociale, maatschappelijke, etnische groepen te werven, die traditioneel niet of nauwelijks met cultuur in aanraking komen.

Film is een relatief toegankelijke kunstvorm. Juist via film is het daarom eenvoudiger om mensen met cultuur in aanraking te laten komen. Dat gaat niet vanzelf. Speciale programma's, die gerelateerd zijn aan de belangstellingssfeer van de beoogde groep zijn nodig om mensen te werven. Groepen moeten benaderd worden met speciale op hen gericht publiciteit en waar mogelijk via hun eigen organisaties of media.

Een bruisend centrum

Doel van al deze activiteiten moet zijn om van het artplex een bruisend centrum te maken, dat publiek trekt; een centrum, dat fungeert als ontmoetingsplek voor al diegenen die belangstelling hebben of krijgen voor cultuur in het algemeen en filmcultuur in het bijzonder.

Mede door de centrale ligging in het land zal een Utrechts artplex een nationale uitstraling krijgen. Nationale activiteiten op filmgebied zullen naar Utrecht komen, als hier optimale faciliteiten beschikbaar zijn.

Het artplex kan een voorbeeldfunctie in het land krijgen, zoals in het verleden 't Hoogt een voorbeeldfunctie had als eerste filmhuis in Nederland.

Benodigd aantal stoelen

Publiekspotentieel voor de artcinema (arthousefilm en kwetsbare kwaliteitsfilm) in Utrecht

De Nederlandse filmsector kent bezettingsgraden variërend van 25% (reguliere bioscoop) tot 30% en hoger (met name in arthouses en filmtheaters met kleinere zalen). In de actuele Utrechtse vertonings-situatie is gebleken dat er sprake is van relatief hoge bezettingsgraden (oplopend tot bijna 50%). In de filmsector impliceert een bezettingsgraad van boven de 35% een aantal structurele beperkingen in de exploitatie: zoals te vaak uitverkocht in de weekenden en geen ruimte voor nieuw publiek.

Versnippering van het artcinema-aanbod over meerdere exploitaties heeft ook consequenties voor outillages en accommodaties. De huidige accommodaties en outillages worden onevenredig belast (gevolg hoge afschrijvingen voor m.n. stoelen, zaal inrichting etc.). Nieuw publiekspotentieel kan onvoldoende worden bediend omdat de reguliere vertoningen veelal op uitverkochte zalen draaien, met name in het weekend.

In de gemeenten Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Eindhoven gezamenlijk is in de huidige situatie sprake van 7 miljoen bezoeken per jaar bij in totaal 2 miljoen inwoners (factor 3.5). Utrecht behaalde in 2000 968.000 bezoeken bij 234.000 inwoners (factor 4.1). Ten gevolge van de bouw van Leidsche Rijn zal het aantal inwoners van Utrecht toenemen tot 300.000 inwoners. Bij handhaving van de Utrechtse factor (4.1) op 300.000 inwoners zou dit resulteren in 1.230.000 bezoeken per jaar.

Van het artcinema-aanbod is landelijk bekend dat het 25–35% genereert van de lokale filmbezoeken (5–10% door de filmtheaters en 15-20% door de arthouses en bioscopen). Artcinema is een groei-markt, waar zowel de arthouses als filmtheaters van zouden mee moeten kunnen profiteren. Voorbeeld: bij het uitblijven van nieuwe bioscoopvestigingen (Nijmegen) groeit dit aandeel in een gecombineerde arthouse/filmtheater-functie uit tot meer dan 40% van de lokale filmbezoeken op jaarbasis.

Bovenstaande aannames resulteren in Utrecht in een potentieel van 400.000 tot 450.000 bezoeken per jaar voor de artcinema bij 35% marktaandeel. Deze aannames zijn gebaseerd op de huidige publiekscijfers. Bij verbetering van theaters kan dit potentieel nog groter zijn.

Optimale combinatie voor het artplex in Utrecht

Er is in dit voorstel uitgegaan van een berekening voor een exploitatiesituatie in een combinatie van de vertoning van arthousefilms en kwetsbare kwaliteitsfilms bij een bezettingsgraad van 29,5% . Deze aanname biedt ruimte voor een groei tot ruim 500.000 bezoeken per jaar bij 30 voorstellingen per dag (12 zalen met gemiddeld 2,5 vertoningen per dag elk), zonder dat de optimale bezettingsgraad van 35% wordt overschreden.

Conclusie

Op grond van deze berekeningen is de commissie tot de conclusie gekomen, dat er in Utrecht de behoefte is aan 1600 stoelen voor de presentatie van de artcinema in Utrecht.

Benodigd aantal doeken of zalen

Het gewenste aantal zalen is af te leiden uit de noodzakelijke stoelencapaciteit (als berekend) en het beschikbare filmaanbod. Op grond van die gegevens komt de commissie tot de conclusie, dat ongeveer 12 zalen/doeken noodzakelijk zijn.

Uitgangspunten

Het filmaanbod bestaat per jaar uit een 25-tal premières van kwetsbare kwaliteitsfilms veelal van niet-commerciële distributeurs en een te schatten aantal premières van 70–100 arthouse en main-stream films, aangevuld met 200–250 titels die in een reprise en project-opzet vertoond kunnen worden. Jaarlijks worden daarmee 350–400 films vertoond, de vertoningen van de Utrechtse filmfestivals niet meegerekend. Het artplex ambieert tevens de filiaal-status te verwerven van het Filmmuseum om zo als moderne cinematheek een breed aanbod van (moderne) klassiekers te kunnen vertonen. Het artplex wordt de premièreplaats voor arthousefilms in Utrecht met een landelijke uitstraling. Meer dan 50% van het filmaanbod bestaat uit Europese Cinema en het filmaanbod dat direct is te herleiden tot het aanbod dat tot stand komt met reguliere en incidentele ondersteuning van OCenW, Provincie en Gemeente. Het artplex verzorgt jaarlijks minimaal 13.000 vertoningen (dagelijks 2,5 voorstellingen per zaal). Het aanbod bestaat uit :

1. premières (100–125 per jaar)
2. reprises (50-100 per jaar)
3. specials (25 per jaar, twee per maand)
cinematheek / filiaal Filmmuseum
incidentele filmfestivals en filmmanifestaties
educatieve activiteiten
presentaties film en beeldcultuur / exploding cinema
CKV-presentaties en schoolvoorstellingen
filmprojecten i.s.m. culturele en maatschappelijke activiteiten (lokale, regionale en landelijke)
filmprojecten met IFFR, Filmmuseum, IDFA, NFF, Fonds, DocuZone, NIF (MovieZone)
talkshows, première-presentaties met makers en acteurs
4. kindersfilmvertoningen en specials (Cinekid op lokatie / Klassefilm)
5. hosting festivals (Nederlands Film Festival, Holland Animation Filmfestival)
6. symposia, congressen, thema-bijeenkomsten, vakbeurs en tradeshows

De premières zullen in het algemeen in de grote zalen worden geprogrammeerd. Prolongaties in de kleine zalen, evenals de reprises. De openingsavond van specials wordt in de grote zalen geprogrammeerd; herhaalde vertoning in de kleine zalen. Van de overige activiteiten zal per activiteit en het te verwachten publiek gekozen worden voor een grote of kleine zaal.

Filmbezoek is een sociaal gebeuren. Bezoekers vinden het in het algemeen niet plezierig om in een vrijwel lege zaal te zitten. Dat betekent, dat films die naar verwachting een klein publiek trekken in een kleine zaal vertoond moeten worden.

Een modern artplex heeft optimale vertoningskwaliteiten nodig. Naast technische aspecten betekent dit ook een groot doek. Tengevolge van de gewenste grootte van het doek is de minimum omvang van een filmzaal ongeveer 75 stoelen.

Een nieuwe accommodatie voor een gecombineerde arthouse/cinematheek-functie met 12 doeken en 1600 stoelen zou er globaal als volgt uit kunnen zien:

- ✓ 2 zalen van ongeveer 275 stoelen
- ✓ 3 zalen van ongeveer 150 stoelen
- ✓ 3 zalen van ongeveer 100 stoelen
- ✓ 4 zalen van ongeveer 75 stoelen

Ambitieniveau

Het bezoek aan een filmtheater maakt vaak onderdeel uit van een totaal uitgaanspatroon. Uit eten gaan, filmbezoek en cafébezoek na afloop. Het is daarom essentieel, dat in of in de onmiddellijke nabijheid van het artplex uitgebreide horecavoorzieningen zijn. Het is tevens essentieel, dat het artplex in het uitgaanscentrum van Utrecht ligt. Dat wil zeggen de binnenstad. Daaronder wordt verstaan de oude stad binnen de singels of dat deel van het stationsgebied, dat ten oosten van het spoor ligt.

De ambiance van het complex moet aansluiten bij het beoogde publiek van liefhebbers van (film)cultuur. Daarmee is de ambiance vergelijkbaar met de Stadsschouwburg of het Muziekcentrum Vredenburg. De sfeer moet uitnodigend, niet elitair zijn.

Alle zalen moeten optimale projectie en geluidsapparatuur bezitten. Dit houdt in 35 mm projectie en video-beam. Daarnaast moeten een aantal zalen beschikken over 16 mm projectie en dvd-projectie. 16 mm films zijn snel aan het verdwijnen, zodat niet alle zalen over deze projectiemogelijkheid hoeven te beschikken. Dvd-projectie is een nieuwe techniek, die nog in de kinderschoenen staat. De apparatuur is nog zeer kostbaar. Het is derhalve nog niet zinvol om in alle zalen over deze mogelijkheid te beschikken.

“Interlock” van de grootste zalen is wenselijk. Dit houdt in, dat één filmkopie tegelijkertijd door de projectoren van de desbetreffende zalen geleid kan worden. Op die manier wordt dezelfde film in al die zalen vertoond. Bij premières, opening van festivals of andere manifestaties ontstaat zo de mogelijkheid om zo'n 800 - 900 mensen tegelijkertijd dezelfde film te tonen, weliswaar verdeeld over meerdere zalen. Op deze manier kan min of meer in de incidentele behoefte aan een grote zaal worden voorzien.

In het merendeel van de zalen dient bovendien een (beperkt) podium aanwezig te zijn, zodat het mogelijk is om discussies in de zaal te organiseren, of stomme films met muziekbegeleiding te vertonen.

In het artplex is behoefte aan een multifunctionele zaal, die gebruikt kan worden voor exposities van elektronische cultuur. Deze ruimte kan ook gebruikt worden als balie- en informatieruimte van de filmfestivals, en is noodzakelijk voor educatieve activiteiten, discussieprogramma's en fora.

Het Impaktfestival heeft daarnaast behoefte aan een ruimte, waar een combinatie van filmprojectie en muziek gepresenteerd kan worden. Dit zou in deze zaal mogelijk kunnen zijn. De financiële consequenties daarvan zijn echter aanzienlijk. De zaal moet uitgerust worden met de optimale projectiemogelijkheden en er moeten specifieke maatregelen getroffen worden voor geluidsisolatie. Naast een multifunctionele zaal moeten er voldoende horecafaciliteiten aanwezig zijn. Deze horecafaciliteiten moeten primair een ontmoetingsruimte zijn voor het publiek van het artplex. De ambiance hoort dan ook de ambiance van het artplex te weerspiegelen. Consequentie is, dat de horecafaciliteiten niet in de eerste plaats gezien mogen worden als een inkomstenbron voor het

complex, omdat winstmaximalisatie van de horeca strijdigheid kan opleveren met het bewaren van de hoofdfunctie ervan: de ontmoetingsplek.

In het artplex moet in ieder geval een beperkte restaurantvoorziening aanwezig zijn voor bezoekers, die snel een hapje willen eten. Zeker tijdens festivals is hieraan behoefte. Of er uitgebreide restaurantvoorzieningen in het complex aanwezig dienen te zijn, wordt betwijfeld. Restaurants dienen wel in de onmiddellijke nabijheid van het artplex te zijn.

Tot slot is het wenselijk, dat er in het artplex een gespecialiseerde voorziening komt, waar boeken over film, filmaffiches, video's, dvd's en andere aan film gerelateerde artikelen te krijgen zijn.

Op filmgebied is een combinatie van productie en presentatie vrijwel nergens een succes. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de theaterwereld. Dit heeft te maken met het verschil in productiewijze tussen film en theater.

De beleving van film moet de essentie zijn van een artplex en dus is het logisch, dat filmmakers zich in het theater thuis moeten voelen. Qua taakstelling moet een artplex zich focussen op de publieksfunctie en is dus vertoning het belangrijkste.

Feitelijke kantoor- en studioruimten voor makers zijn niet noodzakelijk voor een bruisend artplex. Het hoeft daarentegen niet te worden uitgesloten. Met name als gedacht wordt aan een pps-constructie kan een combinatie wenselijk zijn. Maar in dat geval is de combinatie meer wenselijk om pragmatische redenen dan vanwege ideële motieven.

HOOFDSTUK IV

Indicatie ruimtebeslag Artplex en stichtingskosten

Kosten en ruimtebeslag zijn sterk afhankelijk van het aantal zalen en stoelen, dat in een nieuw complex komt en van de functies die uiteindelijk verder in het complex gerealiseerd worden. De hieronder genoemde getallen zijn derhalve slechts globale indicaties, gebaseerd op in de bioscoopwereld gebruikelijke kengetallen.

Indicatie van het ruimtebeslag

Berekend is, dat er in Utrecht behoefte is aan 1600 stoelen en 12 zalen, een multifunctionele zaal en een horecavoorziening/ontmoetingsplek.

Als kengetal voor de ruimtebehoefte bij de bouw van een cinema geldt 2,5 – 3m² per stoel. Hierin is rekening gehouden met de zalen, projectieruimten, foyer en kantoorruimten. Daarnaast moet rekening gehouden worden met minimaal 300m² ten behoeve van de overige voorzieningen. Op basis van deze cijfers moet rekening gehouden worden met een bruto vloeroppervlakte van 4300m²-5100m².

Indicatie van de stichtingskosten

Als kengetal voor de stichtingskosten geldt een bedrag van € 6500 - € 9000 per stoel. Daarnaast moet rekening gehouden worden met minimaal € 600.000 ten behoeve van de overige voorzieningen.

Op basis van deze cijfers moet rekening gehouden worden met stichtingskosten van € 11.000.000 tot € 15.000.000.

Deze bedragen hebben uitsluitend betrekking op de bouw- en inrichtingskosten van het complex.

Daarbovenop komen kosten van bouwrente, de grondkosten en eventuele extra kosten, indien op een 'moeilijke' plaats gebouwd moet worden. Omdat een dergelijke voorziening in de binnenstad gevestigd dient te worden, moet met deze extra kosten serieus rekening worden gehouden.

HOOFDSTUK V

Haalbaarheid optimaal Artplex

De meest wenselijke situatie voor Utrecht zou de bouw van één nieuw complex zijn met 1600 stoelen en ongeveer 12 zalen, gesitueerd in de Utrechtse binnenstad.

De haalbaarheid van een dergelijke voorziening is afhankelijk van een drietal factoren.

- ✓ De bereidheid van alle betrokkenen om te participeren in een artplex en voor de huidige complexen een andere functie te zoeken.
- ✓ Het vinden van een geschikte locatie.
- ✓ Financiering van de bouw.

Samenwerking

Samenwerking is niet door de overheid af te dwingen. Middels het subsidie-instrument is het wel mogelijk het gesubsidieerde Filmtheater min of meer te beïnvloeden. Uiteraard heeft de overheid dit instrument niet ten aanzien van het Springhavertheater en de Wolff Cinema Groep. De overheid heeft daarentegen wel de mogelijkheid om te stimuleren, te enthousiasmeren en om de schade ten gevolge van samenwerking en de daarmee gepaard gaande desinvesteringen te vergoeden of in ieder geval te minimaliseren.

Op dit moment zijn 't Hoogt en Wolff Cinema Groep bereid om te participeren in een artplex. Zeker is, dat 't Hoogt in die situatie als filmtheater gesloten wordt. Ook Wolff Cinema Groep heeft laten weten in principe bereid te zijn om het City/Movies-complex te sluiten. Daar wordt wel de begrijpelijke voorwaarde bij gesteld, dat het pand een nieuwe functie kan krijgen, die markttechnisch aantrekkelijk is. In dat kader wordt medewerking van de Gemeente bij het bepalen van een nieuwe bestemming verwacht.

Het Springhavertheater toont tot op heden geen interesse in een dergelijke samenwerking en zoekt daarentegen verbetering van de presentatiemogelijkheden in de bouw van het Louis Hartlooper Complex (LHC). Dit complex wordt door de exploitant gezien als een aanvulling naast de bestaande complexen. Daarom zal het Springhavertheater ook in principe niet gesloten worden na de bouw van het LHC, zolang een rendabele exploitatie van dit complex mogelijk blijft.

Locatie

Gezien de omvang van het gewenste complex zal het vinden van een geschikte locatie moeilijk zijn. De meest aantrekkelijke locatie is de Camera/Studiobioscoop, gecombineerd met de naastliggende panden, inclusief de Winkel van Sinkel. Of het mogelijk is dit laatste pand voor een aanvaardbare prijs te verwerven, valt te betwijfelen. Een alternatief is te vinden in het Stationsgebied. Voorwaarde voor een vestiging in het Stationsgebied is, dat dit gebied daadwerkelijk een ingrijpende renovatie ondergaat en nadrukkelijk aangesloten wordt op de oude binnenstad, ook via het straatniveau.

Financiering

De financiering van de bouw van een artplex zal alleen mogelijk zijn, indien naast de betrokken particuliere bioscoopexploitant(en) ook de diverse overheden en fondsen bereid zijn een financiële bijdrage te leveren. Daarnaast is het zeer wel denkbaar, dat het bedrijfsleven via sponsorbijdragen aan de realisering kan bijdragen. Mogelijkerwijs zijn er aan film of ICT gelieerde bedrijven, die interesse zouden kunnen hebben om een gezamenlijke artplex/kantoor gebouw te realiseren en op die wijze substantieel kunnen bijdragen in de stichtingskosten. Gezien het extra ruimtebeslag zal een dergelijke constructie overigens alleen realiseerbaar zijn in het Stationsgebied.

HOOFDSTUK VI

Hoe te subsidiëren bij een publiek-private samenwerking

Algemeen

De Gemeente geeft subsidie voor die activiteiten, die het gemeentebestuur maatschappelijk van betekenis vindt en die niet door de markt worden opgepakt, omdat deze activiteit economisch niet rendabel is. Bij structurele activiteiten wordt een structureel subsidie gegeven; bij éénmalige activiteiten een incidenteel subsidie.

De taken van een filmtheater zijn structureel van karakter. Dus is het logisch, dat een filmtheater structureel wordt gesubsidieerd. Bij een structureel subsidie dient overigens regelmatig te worden geëvalueerd, of de gesubsidieerde taak nog wordt uitgevoerd en of die gesubsidieerde taak maatschappelijk nog wenselijk is. Een evaluatie dient in principe te geschieden door een onafhankelijk adviesorgaan van deskundigen.

In Utrecht is het gebruikelijk om culturele instellingen een algemene subsidiebijdrage te geven in het exploitatietekort. Deze wijze van subsidiëren is effectief, zolang het overgrote deel van de taken van de instelling subsidiabel zijn.

De commissie adviseert om op het gebied van de filmpresentatie in Utrecht een publiek-private samenwerking te zoeken tussen het filmtheater en commerciële exploitanten. In een dergelijke constructie is bovengenoemde wijze van subsidiëren niet acceptabel. Subsidiegelden mogen niet naar de commerciële activiteiten vloeien. Omgekeerd mag eigenlijk ook niet verwacht of geëist worden, dat de commerciële taken de subsidiabele taken in belangrijke mate subsidiëren.

Er zal dus gedefinieerd moeten worden welke taken subsidiabel zijn en hoe het tekort op deze taken wordt vastgesteld om de hoogte van het subsidie te bepalen.

Subsidiabele taken

Er zijn drie taken te onderscheiden, die in principe voor subsidie in aanmerking komen:

- ✓ de presentatie van economisch kwetsbare, artistiek waardevolle films
- ✓ de organisatie van educatieve activiteiten, met name gericht op jongeren
- ✓ de organisatie van bijzondere presentaties, zoals retrospectieven, mini-festivals, discussie-programma's etc.

De laatste twee activiteiten zijn redelijk te definiëren. De eerste taak is moeilijker te definiëren.

Wanneer is een film economisch kwetsbaar? Wat is een artistiek waardevolle film? De economische kwetsbaarheid zou vastgesteld kunnen worden aan de hand van het aantal kopieën, waarmee de film wordt uitgebracht. Minder dan 6 kopieën geeft aan, dat het om een economisch kwetsbare film gaat.

De artistieke kwaliteit is lastiger te beoordelen.

In de culturele wereld zijn vaak de regisseur of producent een indicatie, dat sprake is van een artistiek verantwoorde productie. Een aantal regisseurs en producenten maakt alleen main-stream (Hollywood) films, maar veel regisseurs en producenten maken soms artistiek waardevolle films en soms publieksfilms. Dit is derhalve geen bruikbaar criterium.

De Rijksoverheid subsidieert een aantal distributeurs. De gedachte is, dat deze distributeurs daarmee in staat worden gesteld om films uit te brengen, die anders niet in Nederland zouden worden vertoond, omdat het financiële risico te groot is. Kortom dit zou de economisch kwetsbare kwaliteitsfilm kunnen zijn. De praktijk is echter genuanceerder. Een aantal van de door gesubsidieerde distributeurs uitgebrachte films blijkt wel degelijk een kassucces te zijn en behoeft dus in feite geen gesubsidieerde vertoning. Omgekeerd brengen de Independents (niet gesubsidieerde distributeurs) films uit, die als economisch kwetsbare kwaliteitsfilm zijn te definiëren.

Indien als criterium voor subsidiabele vertoning geldt, dat de film gedistribueerd moet worden door een gesubsidieerde distributeur, ontstaat er een probleem. Immers de "gesubsidieerde" film krijgt twee

maal subsidie: voor de distributie en voor de presentatie, ongeacht het economisch succes. Een kwetsbare kwaliteitsfilm, uitgebracht door een Independent, krijgt geen enkele subsidie, wat de uitbreng van deze film onevenredig benadeelt.

Kortom ook de distributeur is lastig als criterium te hanteren.

Derhalve is het beste criterium: het artistieke beleid van het filmtheater. Op grond van artistieke argumenten dient in een beleidvisie te worden aangegeven, welke films het waard zijn om gepresenteerd te worden.

Hoogte van het subsidie

De hoogte van het subsidie wordt gebaseerd op de begroting van de instelling voor de subsidiabele activiteiten en de toelichting op deze begroting in een beleidsplan.

In dit beleidsplan/begroting wordt opgenomen welke activiteiten worden gepland, waarom en hoeveel van dit soort activiteiten worden gepland. Bij de hoeveelheid is het overigens niet zo, dat het exact moet worden aangegeven, maar wel de orde van grote, bijvoorbeeld 1x per week of 2x per maand. Daarnaast wordt een raming gemaakt van de kosten en opbrengsten van deze activiteiten.

Achteraf wordt getoetst, of de activiteiten hebben plaatsgevonden en of het zinvol was, dat de activiteiten hebben plaatsgevonden. Het filmtheater dient zowel een financiële als een beleidsmatige verantwoording af te leggen van de activiteiten en filmvertoningen in een jaar. Aan de hand van deze verantwoording kan beoordeeld worden of een goed beleid is gevoerd. In de praktijk zal deze toetsing niet ieder jaar even intensief zijn.

Jaarlijks zal met name een financiële en cijfermatige toetsing plaatsvinden. Blijken er aanzienlijk minder activiteiten te zijn geweest, dan gepland, zijn de kosten lager geweest dan begroot, of de opbrengsten hoger dan begroot, dan kan een deel van het subsidie achteraf worden teruggevorderd. Om de drie of vier jaar wordt het beleid geëvalueerd. Dan zal met name het artistieke beleid worden getoetst. De beleidsmatige verantwoording vormt met name het materiaal, op basis waarvan een orgaan van externe deskundigen bij een evaluatie haar oordeel baseert.

Bij bovengenoemde systematiek is het van belang om goed te definiëren, wat kosten en wat opbrengsten zijn. De opbrengsten zijn in het algemeen eenvoudig te berekenen: de recette en eventuele incidentele extra subsidies. De kosten zijn lastiger te definiëren

Bij educatieve activiteiten en bijzondere presentatie zijn er de

- ✓ directe kosten, als filmhuur, het drukken van lesmateriaal en reclamemateriaal, vergoeding/salaris gastspreker etc.
- ✓ kosten zaalhuur
- ✓ indirecte kosten, zoals het salaris van de educatief medewerker en de organisator van bijzondere presentaties en de overheadkosten, die drukken op het aanwezig zijn van zulke medewerkers

Bij presentatie van kwetsbare kwaliteitsfilm zijn er slechts drie kostenposten:

- ✓ huur film
- ✓ zaalhuur
- ✓ publiciteit

Overigens zal met name over de wijze waarop zaalhuur wordt berekend een goede afspraak gemaakt moeten worden. Welke kosten worden beschouwd als onderdeel van de zaalhuur en op welke wijze worden de kosten van cassières en technici daarin verrekend. Ook over de wijze van toerekening van overhead over de medewerkers, die specifiek subsidiabele taken uitvoeren dienen heldere criteria te worden ontwikkeld.

Omdat er zeer weinig ervaring met het subsidiëren van een gedeeltelijk publieke en gedeeltelijk commerciële instelling bestaat, is het verstandig om in het begin een algemeen programmeringsbudget beschikbaar te stellen en aan de hand van ervaringsgegevens de regeling te verfijnen en transparanter te maken. Een alternatieve subsidiemethodiek is om alleen specifiek te benoemen

kosten, bijvoorbeeld een aantal personeelskosten te subsidiëren. Verwacht mag worden, dat er veel meer activiteiten georganiseerd gaan worden dan nu in 't Hoogt mogelijk is, zodat daar wellicht weer meer subsidie voor nodig zal zijn.

Daarentegen bestaat de kans, dat het subsidie ten behoeve van de presentatie van kwetsbare kwaliteitsfilms lager zal zijn dan nu, omdat het de verwachting is, dat in een artplex ook het bezoek aan die films toeneemt. Overigens moet daarbij wel beseft worden, dat 't Hoogt momenteel ook indirect wordt gesubsidieerd, doordat de huur van het pand tot 2003 laag is. Of de optelsom van deze tendensen leidt tot een hogere of lagere subsidiebehoefte dan op dit moment, is moeilijk te voorspellen.

Gelijke monniken, gelijke kappen

Het gelijkheidsbeginsel vereist, dat een overheid verschillende (rechts)personen op een gelijke wijze behandelt. Indien een andere bioscoop of art-houseexploitant subsidiabele activiteiten gaat programmeren, dan horen die activiteiten in principe voor subsidie in aanmerking te kunnen komen. Uiteraard zal de gemeente moeten beoordelen, of het wenselijk is, dat deze extra activiteiten worden uitgevoerd, en of dit op een goede manier gebeurt. Indien de gemeente van oordeel is, dat dit het geval is, dan zal de gemeente de middelen moeten zoeken om ook aan deze exploitant subsidie ter beschikking te stellen.

HOOFDSTUK VII

Overige aanbevelingen

Multiplex

Naast de vestiging van een complex voor de artcinema heeft Utrecht grote behoefte aan een multiplex in of bij het centrum (Stationsgebied). Een aantal ondernemers heeft al jaren geleden plannen ingediend om een dergelijk complex te bouwen, maar door de moeizame besluitvorming van de Gemeente over de meest gewenste ontwikkeling in met name het Stationsgebied kunnen de betrokken ondernemers geen duidelijkheid krijgen over een locatie. Het is van groot belang, dat die duidelijkheid op korte termijn wordt geschapen en dat geïnvesteerd kan worden.

Bouw van een multiplex is om een aantal redenen van belang voor de filmcultuur in de stad. Zoals er een grensgebied is tussen de arthousefilm en de kwetsbare kwaliteitsfilm is er ook een grensgebied tussen de bioscoopfilm en de arthousefilm. Gebrek aan doeken voor de bioscoopfilm leidt tot extra druk op de capaciteit van de arthouses en filmtheaters.

Het Nederlands Film Festival heeft grote behoefte aan een zaal van ruim 1000 stoelen voor premières. Als alternatief is voor premières echter ook één complex met twee of drie grote zalen, die samen ruim duizend stoelen hebben goed bruikbaar. De film wordt tegelijkertijd in die zalen vertoond. Na de vertoning ontmoet het publiek elkaar weer in de foyer. Een dergelijke gesplitste première is vrij gebruikelijk, omdat er nauwelijks zalen van boven de 1000 stoelen in Nederland zijn. Het nu door het Festival gebruikte alternatief - de Stadsschouwburg – heeft wel de juiste omvang, maar niet de juiste outillage om een eerste klas filmzaal te zijn.

Een zaal of een paar zalen van ruim 1000 stoelen is in een artcinema complex volstrekt onrendabel. De commissie vermoedt, dat ook in een multiplex een zaal van ruim 1000 stoelen onrendabel is. Maar voor een gesplitste première is een multiplex wel zeer geschikt. Het Nederlands Film Festival moet het perspectief hebben, dat een dergelijke faciliteit op korte termijn in Utrecht gerealiseerd wordt. Anders bestaat het risico, dat het Festival zich gedwongen zal voelen om naar een andere stad te verhuizen.

Budget voor incidentele subsidies

De commissie acht het noodzakelijk voor een verdere versterking van het filmklimaat in de stad, dat er een budget komt, waaruit incidentele filmactiviteiten gesubsidieerd kunnen worden. Allerlei groeperingen in de Utrechtse samenleving willen incidenteel iets organiseren met film. Verwacht mag worden, dat het gesubsidieerde artplex in principe ruimte biedt aan een dergelijke activiteit. Het kan echter niet verwacht worden, dat deze organisatie altijd bereid zal zijn ook de organisatiekosten van een dergelijke activiteit voor haar rekening te nemen.

Daarnaast kan verwacht worden, dat ook de commerciële bioscoopexploitanten incidenteel een subsidiabele activiteit willen organiseren. Ook zij zouden een beroep moeten kunnen doen op een dergelijk subsidiebudget.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	Opdracht, samenstelling en werkwijze van de commissie	2
	Inleiding	
	De plannen	
	Overwegingen tot instellen adviescommissie	
	Opdracht	
	Samenstelling van de adviescommissie	
	Werkwijze	
	Ontwikkelingen tijdens de werkzaamheden van de commissie	
Hoofdstuk I	Samenvatting advies	5
Hoofdstuk II	Stand van zaken	6
	Algemene ontwikkelingen in de filmpresentatie	
	Situatie in Utrecht	
	Actuele vertoningssituatie in Utrecht	
Hoofdstuk III	Gewenst: een Artplex van 12 zalen en 1600 stoelen	10
	Algemeen	
	Publiek-private samenwerking	
	Taken naast de vertoning van speelfilms	
	Benodigd aantal stoelen	
	Benodigd aantal doeken of zalen	
	Ambitieniveau	
Hoofdstuk IV	Indicatie ruimtebeslag Artplex en stichtingskosten	17
	Indicatie van het ruimtebeslag	
	Indicatie van de stichtingskosten	
Hoofdstuk V	Haalbaarheid optimaal Artplex	18
	Samenwerking	
	Locatie	
	Financiering	
Hoofdstuk VI	Hoe te subsidiëren bij een publiek-private samenwerking	19
	Algemeen	
	Subsidiabele taken	
	Hoogte van het subsidie	
	Gelijke monniken, gelijke kappen	
Hoofdstuk VII	Overige aanbevelingen	22
	Multiplex	
	Budget voor incidentele subsidies	